

Ion I. C. Brătianu

POLITICA DE REZISTENȚĂ A LUI ION I.C. BRĂTIANU LA CONFERINȚA DE PACE DE LA PARIS DIN ANUL 1919

Preot dr. Constantin MĂNESCU¹

După aproape doi ani de tratative și deliberări, reprezentanții marilor puteri învingătoare în Primul Război Mondial, întruniți în Conferința de Pace de la Paris, ale cărei lucrări s-au deschis oficial la 18 ianuarie 1919, au pus bazele unei noi organizări politice a lumii fundată pe un sistem de tratative încheiate între puterile aliate și asociate învingătoare și puterile învinse: Tratatul de la Versailles (28 iunie 1919) cu Germania; Tratatul de la Saint Germain (10 septembrie 1919) cu Austria; Tratatul de la Neuilly-sur-Seine (27 septembrie 1919) cu Bulgaria²; Tratatul de la Trianon (4 iunie 1920) cu Ungaria; Tratatul de la Sévres (10 august 1920) cu Turcia și Tratatul de la Paris din 28 octombrie 1920. Aceste tratate erau expresia juridică și politică

a noilor realități existente în lume la sfârșitul Primului Război Mondial, a raportului de forțe ce avea să stea la baza ordinii internaționale consacrate de Conferința de Pace de la Paris.

Reprezentanții principali ai României la Conferința Păcii au fost primul ei ministru, Ion I.C. Brătianu, ca prim delegat, și ministrul plenipotențiar Nicolae Mișu, ca al doilea delegat. S-au mai adăugat, pe lângă reprezentanții principali, și ministrul transilvănean Alexandru Vaida-Voevod, precum și miniștrii plenipotențiar Victor Antonescu și C. Diamandy³. Delegația română a sosit la 26 ianuarie 1919 la Paris, cu o săptămână mai târziu de la deschiderea conferinței, când deja tratativele preliminare se terminaseră și când erau pe cale să înceapă cele oficiale⁴.

Încă din timpul războiului, Thomas Woodrow Wilson, președintele Statelor Unite ale Americii (1913-1921), a alcătuit, în numele Statelor Unite, asociate puterilor europene, „programul păcii mondiale”, pe care l-a prezentat în discursul ținut în fața Congresului american la 8 ianuarie 1918 și care a stat la baza tratatelor de la Conferința de pace de la Paris. „Programul păcii” este cunoscut și sub denumirea de „Cele 14 puncte”, dintre care punctele 10 și 11 se refereau direct la poporul român și specificau: „Popoarelor Austro-Ungariei, al căror loc între națiuni noi dorim să-l vedem salvat (ocrotit) și asigurat, trebuie să li se acorde posibilitatea cea mai liberă a dezvoltării autonome și executarea teritoriilor românești ocupate”⁵.

Același program de pace cuprindea declarații de principiu și asigurări cu privire la fraternitate, libertate și larg umanitarism, la egalitatea celor mici în drepturi cu cei mari și a celor mari în datorii și obligații cu cei mici, declarații care s-au transformat, la Paris, „în ușori și străvezii nori de fum”.

În această atmosferă de tensiune creată de Primul Război Mondial, se dorea crearea unui instrument de drept internațional, care să soluționeze marile probleme ale relațiilor dintre state⁶. La inițiativa aceluiași Wilson, președintele S.U.A., care crease o nouă doctrină în diplomatie, potrivit căreia pacea nu putea fi asigurată prin echilibrul puterilor, ci prin satisfacerea drepturilor legitime ale naționalităților, ia ființă în 1919 Liga Națiunilor, numită și Societatea Națiunilor, creată ca un organism capabil să elimine agresiunea prin sancțiuni militare și economice. Inițial s-a format o comisie pentru instituirea Ligii Națiunilor, din care făceau parte S.U.A., Anglia, Franța, Italia și Japonia cu câte doi delegați, urmând ca alte cinci locuri să fie ocupate de reprezentanții statelor cu interese limitate. Comisia urma să definitiveze textul Pactului Societății Națiunilor și să elaboreze în detaliu atribuțiile acestui organism în vederea asigurării păcii

viitoare. Era singura comisie ale cărei decizii nu mai urmau a fi discutate și aprobate de Consiliul Suprem al Conferinței de pace de la Paris. Tocmai de aceea, în fruntea acestei comisii a fost desemnat președintele S.U.A., Woodrow Wilson, pentru care Societatea Națiunilor era, după propria lui expresie, „cheia de boltă a întregului edificiu al păcii”⁷.

Dar în susținerea punctelor sale (care puteau da naștere la interpretări deosebite), W. Wilson s-a izbit de rezistența celorlalți „trei mari” - Georges Clémenceau, primul ministru al Franței, Lloyd George, primul ministru al Marii Britanii, și Vittorio Emmanuele Orlando, primul ministru al Italiei -, care aveau de apărut interesele propriilor popoare. Aceștia au trebuit să adopte o concepție asupra securității în care nu aveau decât o încredere limitată. Chiar dacă Pactul Societății Națiunilor a fost adoptat definitiv de Conferința de pace de la Paris la 28 aprilie 1919 (fiind semnat de reprezentanți ai 26 de state, inclusiv România) și a intrat în vigoare la 10 ianuarie 1920, fiind considerat „actul cel mai progresist al timpului, prin care, pentru prima dată, legalitatea internațională înlocuia forța în soluționarea tuturor problemelor care ar fi putut apare în raporturile dintre state”⁸, o parte din articolele acestuia fiind inserate în Tratatul de pace cu Austria de la Saint-Germain-en-Laye (în partea a VII-a, art. 176-178) și în Tratatul de pace cu Ungaria de la Trianon (partea a VII-a, art 157-160)⁹, cu toate acestea, Societatea Națiunilor avea să se dovedească a nu fi altceva decât „une impuissance organisée”, ca urmare a metodelor nedemocratice în care se desfășuraseră lucrările Conferinței de la Paris și mai ales în ce privește viitorul incert al păcii.

În noiembrie 1919, Congresul S.U.A. a refuzat să ratifice participarea acestei țări la Societatea Națiunilor, fapt care a pricinuit o scădere importantă a valorii oricărui acord internațional privind dezarmarea și asigurarea păcii mondiale¹⁰.

În numele egalității între state, principiu care exista teoretic la baza Societății Națiunilor, reprezentanții micilor națiuni (România, Belgia, Cehoslovacia, Polonia, Grecia și Iugoslavia) au protestat împotriva metodelor despotice ale marilor puteri de a-și asigura în cadrul comisiilor participante la Conferința de pace aproape două treimi din locuri. Clémenceau le-a răspuns categoric: „Nu fac un mister. Există o Conferință a marilor puteri care deliberează într-o sală vecină. Cele cinci mari puteri a căror acțiune trebuie să fie justificată astăzi în fața dumneavoastră, sunt în măsură să o facă... Noi am pierdut morți, noi avem răniți care se numără cu milioanele; și dacă noi n-am fi avut în fața noastră marea chestiune a Ligii Națiunilor, poate că am fi fost conduși în mod egoist de a ne consulta numai noi între noi. Era

dreptul nostru”¹¹. După acest discurs, micile națiuni au înțeles că se află la Paris în fața unui tribunal care elaborează legi în fața cărora trebuie să se supună.

Astfel stăteau lucrurile pe plan extern în anul 1919, an în care marile puteri își propuneau instaurarea păcii în lume, dar afirmau principii în favoarea lor. Pe plan intern, în țara noastră, asistăm la alte neînțelegeri și controverse, prilejuite de alcătuirea delegației care să apere drepturile României la Conferința de pace. În fruntea Consiliului de Miniștri se afla Ion I.C. Brătianu, fruntaș liberal, fiul lui Ion C. Brătianu, care-și legase numele de marile înfăptuiri istorice ale românilor din secolul al XIX-lea: revoluția de la 1848, Unirea Principatelor de la 1859, independența de stat de la 1877 și Regatul României din 1881. Pătruns de un înalt sentiment patriotic, Ion I.C. Brătianu a avut ca principală preocupare pe plan extern recunoașterea, prin tratate, a unirii Basarabiei, Bucovinei și Transilvaniei cu România. Controversele au apărut mai ales în legătură cu prezența lui Take Ionescu în această delegație. Potrivit unor informații, Ion I.C. Brătianu ar fi dorit să refacă vechea coaliție din timpul războiului, în timp ce Dumitru (Take) Ionescu (1858-1922), om politic cu vederi conservatoare, care părăsise în 1908 Partidul Conservator și crease Partidul Conservator-Democrat, devenise ministru fără portofoliu și delegat la Conferința păcii.

Dar Take Ionescu realizase o înțelegere cu fruntașul sârb Nikola Pašić privind împărțirea Banatului între România și Serbia, în timp ce Ion I.C. Brătianu cerea ca acest teritoriu să revină în întregime statului român. Pe de altă parte, fruntașul liberal era adeptul unei atitudini demne, intransigente pentru apărarea intereselor și prestigiului României, și nu privea cu ochi buni politica de înjosire sau de lingușire adoptată de Take Ionescu în raport cu marile puteri. În consecință, Ion I.C. Brătianu a decis să renunțe la colaborarea cu liderul conservator. La aceste neînțelegeri se adăuga faptul că, pe când Brătianu își făcea bagajele ca să plece la Paris, a primit o telegramă de la Victor Antonescu prin care îl anunța, nici mai mult nici mai puțin, că Georges Clémenceau nu vrea să ne primească la conferință, sub cuvânt că am încheiat cu Puterile Centrale pacea de la București. Londra, de asemenea, ridică obiecțiuni.

Despre acest moment, I.G. Duca consemna în memoriile sale: „Stăruitoarele demersuri ale lui Antonescu au învins la urmă rezistențele lor. Aliații și-au dat seama că nu aveau dreptul să trateze în acest chip o țară care jertfise 800.000 de oameni pentru cauza comună și a cărei intervenție în ceasurile grele ale războiului le fusese numai din punct de vedere moral, dar și din punct de vedere strict militar, de mare folos”¹².

Înainte de a pleca la Conferința de pace, Ion I.C. Brătianu îi spunea lui I.G. Duca: „Să știți că voi lupta la Paris pentru aplicarea integrală a tratatului [din 1916]. Sunt aproape sigur că Aliații nu-mi vor da tot Banatul, dar puțin îmi pasă, nu mă duc acolo pentru succese vremelnice, vreau, oricare ar fi hotărârile de azi, să mențin pentru viitor neștirbită, măcar pe cale solemnă de protestare, integritatea drepturilor noastre etnice. Ceea ce a făcut tatăl meu cu Basarabia la Berlin, voi face și eu acum la Paris cu revendicările noastre în Apus. Chiar dacă țara nu mă va înțelege și nu mă va aproba azi, am credința că odată va da dreptate atitudinii mele”¹³.

Desfășurarea lucrărilor Conferinței de pace a constituit o mare deziluzie pentru Ion I.C. Brătianu. Conducerea Conferinței era asigurată de „Consiliul celor zece”, format din șefii de guverne și miniștrii de externe ai S.U.A., Marii Britanii, Franței, Italiei și Japoniei. Din martie 1919, delegația Japoniei a participat numai la discutarea problemelor care o interesau, iar conducerea Conferinței a fost preluată de „Consiliul celor patru”, alcătuit din liderii S.U.A., Marii Britanii, Franței și Italiei. Între aceștia, domina personalitatea președintelui american W. Wilson, apoi Lloyd George, premierul britanic. În fața lor, se afla primul-ministru al Franței, G. Clémenceau, „mareșalul civil al războiului”, denumit și „tigrul”. O fire dictatorială, căreia avea să i se opună intransigența lui Ion I.C. Brătianu. Acesta avea un cuvânt de spus nu numai ca șef al unui guvern aliat, ci și ca un om care își asumase responsabilitatea intervenției României în război, și care, „din această cauză, s-a expus mai mult ca oricare altul la persecuții din partea Germaniei”¹⁴.

Nedreptățile cu care se confrunta Ion I.C. Brătianu la Conferința de pace parcă veneau una după alta. În primul rând, statele participante erau împărțite în „state cu interese nelimitate”, care participau la dezvoltarea tuturor problemelor, și „state cu interese limitate”, care luau parte numai la discutarea chestiunilor care le priveau nemijlocit. Faptul că statele mici, inclusiv România, au fost incluse în rândul statelor cu interese limitate” l-a făcut să protesteze: „Am căutat să conving pe cei mari că statele nu sunt, unele cu interese generale și altele cu interese limitate, dar că fiecare stat, acolo unde are interes, îl are tot atât de viu și e tot atât de drept să-l apere, ca oricare putere mare, și că nu e nimeni în drept să limiteze unde interesele încep și unde se sfârșesc, decât eu însumi. Concepțiunea și definițiunea erau atât de primejdioase – aprecia Ion I.C. Brătianu -, încât nu puteau să nu ducă la acea consecință, la care s-a și ajuns, să fim tratați, ca în tratatul minorităților, ca state cu independență limitată”¹⁵. În plus, sub motiv că România încheiase pace separată cu Puterile Centrale, și că S.U.A. nu participaseră la semnarea Convenției din

august 1916, marile puteri aliate au declarat că această convenție era caducă, inclusiv în ceea ce privește clauzele teritoriale¹⁶.

Pe măsură ce timpul înainta, raporturile între delegația română și Consiliul Suprem se înăspreau. Tratatul cu Germania fusese deja prezentat germanilor la 7 mai 1919, dar fusese impus tuturor semnatariilor fără ca aceștia să cunoască conținutul lui. Următorul tratat era cel cu Austria, pe care marile puteri îl elaboraseră fără participarea statelor direct interesate.

În fața acestei situații, încă de la 13 mai 1919, Ion I.C. Brătianu a luat inițiativa unor acțiuni de coalizare a statelor mici în fața tendințelor hegemoniste ale celor mari. Acesta a cerut – în numele guvernelor Greciei, Poloniei, Regatului Sârbo-Croato-Sloven, Cehslovaciei și României – dreptul de a examina proiectul tratatului înainte ca acesta să fie adoptat și înmănat delegației austriece. Martorii oculari prezenți în capitala Franței în timpul Conferinței au relevat acțiunea de rezistență a primului ministru român în fața marilor puteri, pentru a nu fi încălcate drepturile legitime ale statelor mici.

Despre acest lucru, cotidianul londonez „The Times” din 19 mai scria: „Bineînțeles că România are dreptate să insiste (la Conferință - n.n.), deoarece i s-au făcut multe nedreptăți care nu erau deloc necesare”¹⁷. În fruntea „revoluției micilor națiuni”, cum a caracterizat un expert american, prezent la conferință, opoziția unită a statelor successorale Imperiului habsburgic în fața marilor puteri, s-a aflat conducătorul delegației române. Rând pe rând, Clémenceau, Lloyd George și președintele Wilson erau puși în delicata postură de a face față intervențiilor bine argumentate ale prim-delegatului român. „Domnul Brătianu – scria Lloyd George în Memoriile sale

– a luat conducerea revoltei contra a ceea ce s-a numit amestecul arbitrar și neautorizat al marilor puteri în afacerile interne ale celor mici... Domnul Brătianu a fost ales de către acestea purtătorul lor de cuvânt”¹⁸.

La rândul său, I.G. Duca, în amintirile sale, scria: „Este bine că în haosul și în trufia cuceritoare a marilor aliați care s-au dovedit atât de incapabili să asigure popoarelor pacea la care le dădea dreptul biruințele lor militare, și lumii pacea pe care o aștepta după atâta zăbucium și atâtea jertfe – este bine că în acest haos și în această trufie un om, vorbind în numele unei țări mici, să fi avut curajul să ridice glasul pentru a cere respectarea iscăliturilor și egalitatea drepturilor”¹⁹.

Ca urmare a acestei intervenții, la 29 mai, delegații celor cinci țări mai sus menționate au fost invitați la Ministerul de Externe al Franței, unde li s-a prezentat un rezumat al proiectului tratatului de pace cu Austria, fără clauzele militare și cele privind reparațiile și despăgubirile de război, care urmau să fie formulate ulterior. În aceeași zi, în sala 3 de la Quai d’Orsay, Ion I.C. Brătianu a încercat să reconstituie blocul țărilor mici, dar tentativa sa n-a avut câștig de cauză, deoarece conducătorii celorlalte delegații au considerat că s-ar „indispune”, astfel, Conferința. Primul ministru român a demonstrat acestora că problema care se pune cu acuitate în acel moment era apărarea suveranității statelor lor. Acest lucru a reieșit atunci când Eleutherios Venizelos, conducătorul delegației Greciei la Conferința de pace, i-a spus lui Brătianu: „Ei, vezi, eu nu am iluzia că aş reprezenta o țară liberă și independentă. Noi toți suntem la discreția Marilor Puteri. Eu nu cred că mă pot opune voinței lor”. Replica lui Brătianu a fost promptă: „Dacă dumneata renunți la suveranitatea Greciei, eu nu pot renunța la aceea a României”²⁰.

Tot ce a putut obține Brătianu a fost hotărârea de a cere Conferinței o amânare de 48 de ore, spre a se da timp de studiu a clauzelor din tratat, iar această sarcină a căzut în seama lui Brătianu, „șeful” faimoasei „revolte a micilor puteri”. Spre surprinderea și confuzia tuturor, Clémenceau a găsit întemeiată cererea și a acordat păsuirea cerută, fixând data de 31 mai.

Succesul lui Brătianu a fost efemer și de natură pur formală, procedurală, căci textul însuși al tratatului rezerva delegaților o amară decepție. Suveranitatea lui apăsa în primul rând România și lua, în redactarea preambulului tratatului dintre România și principalele puteri aliate și asociate, o formă nedreaptă și jignitoare, menită a pune vârf nemulțumirilor noastre. Ion I.C. Brătianu avea să precizeze: „Când am luat cunoștință de textul incomplet al tratatului, am văzut cu surprindere și cu indignare, pe care cred că este inutil s-o descriu în fața sufletelor românești, am văzut acel articol în care România, într-un tratat cu vrăjmașii, era obligată în fața acestora, ca ea, stat independent, participând la victorie și participând la Conferință, să se supună la orice marile puteri ar decide pentru dânsa. Atunci, domnilor, am protestat. Am protestat unor principii, care, fățiș, greu se puteau combate în mijlocul Conferinței de pace”²¹.

Aceste proteste aveau loc în timpul sesiunii plene din ziua de 31 mai 1919, în timpul căreia Lloyd George, văzând fermitatea lui Brătianu în apărarea drepturilor țării sale, i-a șoptit lui Clémenceau: „Ce nebun imposibil!”²².

Printr-o atitudine neobișnuit de dâră, cu simțul său politic dezvoltat, fiind singurul care contesta tratatul propus, Brătianu protesta îndeosebi împotriva articolului 60 din tratatul cu Austria, în care, sub formula largă a „protecției

minorităților” se reducea pe tapet chestiunea evreiască, problemă care dăduse loc la atâtea discuții în timpul Congresului de la Berlin din 13 iulie 1878. Brătianu considera că în formularea acestor dispoziții excesive, care însemnau o întrecere a măsurii, avuseseră un rol important evreii din S.U.A. și din diasporă, care mobilizaseră toată puterea de care aceștia dispuneau în lumea finanțelor, politică și a presei din Occident, în timp ce Clémenceau îl informa pe Brătianu că Alianții luaseră hotărârea de a impune un tratat al minorităților, deoarece România nu îndeplinise clauzele similare din Tratatul de la Berlin din 1878. Se puneau astfel în discuție însăși independența României, câștigată cu 40 de ani înainte la Plevna de vitejia dorobanțului român.

Articolul 60 din Tratatul cu Austria avea următorul conținut: „România consimte la inserțiunea într-un tratat cu marile puteri aliate și asociate a unor dispoziții pe care aceste puteri le vor socoti necesare pentru a ocroti în România interesele locuitorilor ce se deosebesc prin rasă, limbă, sau religie, de majoritatea populației.

România consimte, de asemenea, la inserțiunea într-un tratat cu principalele puteri aliate și asociate a unor dispoziții, pe care aceste puteri le vor socoti necesare pentru a ocroti libertatea tranzitului și a aplica un regim echivalent comerțului celorlalte națiuni”²³.

Împotriva acestor dispoziții, Brătianu s-a ridicat cu toată puterea. Ele însemnau o atingere a dreptului României de stat suveran, o încălcare a dreptului de egalitate dintre statele mici și cele mari, un amestec al guvernelor străine în aplicarea legilor sale lăuntrice. Șeful delegației române a arătat că este gata să primească toate dispozițiile pe care toate statele care fac parte din Liga Națiunilor le-ar admite pe propriul

teritoriu în această materie. De menționat faptul că marile puteri, în frunte cu Anglia și America, au respins introducerea în proiectul Ligii Națiunilor a unei dispoziții generale pentru protecția minorităților etnice și religioase în toate statele. Mai mult încă, pe când dispozițiile de mai sus erau impuse României, Serbiei, Poloniei și Cehoslovaciei, ca state moștenitoare ale Austriei, ele nu erau impuse și Italiei, care se găsea în aceeași situație.

Impresiile ședinței din 31 mai le rezuma cu o putere deosebită scrisoarea lui Brătianu din 3 iunie către Mihail Perekyde, ministru de externe ad-interim la București: „Situația de aci s-a precipitat și s-a agravat foarte tare. Din hârtiile aci anexate vei vedea cum s-au desfășurat împrejurările. De fapt, în tratatul prezentat Austriei, România nu figurează decât pentru a-și vedea impuse condițiuni care îi jignesc independența politică și-i compromit grav libertatea economică. Convingerea mea este că noi în nici un fel nu putem primi asemenea condiții. Am moștenit o țară independentă și chiar pentru a-i întinde granițele, nu-i putem jertfi neatârarea. Am căutat să refuz adeziunea noastră fără a provoca deschis conflictul definitiv, dar nu ne putem face iluzia, ne aflăm în fața resentimentelor Evreilor și a apetiturilor trusturilor care hotărăsc în spatele lui Wilson”²⁴. Conducătorul delegației Bucureștilor observa, de asemenea, că Germania, un stat inamic, nu fusese obligată să accepte un tratat al minorităților.

Poziția adoptată de Ion I.C. Brătianu – de neacceptare a unor clauze care puneau în pericol independența țării – a fost aprobată de conducătorii delegațiilor celorlalte state mici, precum și de o serie de personalități din Franța, Italia și Statele Unite. La 6 iunie 1919, printr-o scrisoare, Ion I.C. Brătianu

îi comunica lui W. Wilson că „problema minorităților a fost rezolvată de guvernul român în maniera cea mai completă și în spiritul cel mai larg”, el considerând intervenția celor mari „inutilă și periculoasă”, deoarece era „impusă”²⁵. Opoziția lui Brătianu și propunerea sa de schimbare a articolului 60 din tratatul cu Austria erau zadarnice, deoarece toate tratatele, pe care Marile Puteri trebuiau să le semneze cu micile state, fuseseră deja redactate și nu mai suportau nicio modificare. Unii delegați, ca ministrul de externe Arthur James Balfour, sugerau să atragă atenția României asupra atitudinii sale, în sensul că va fi suficient să i se spună că nu va primi teritoriul în discuție, până ce nu va accepta clauza minorității și nu va semna tratatul.

Pe de altă parte, Lloyd George arăta că nu poate înțelege ingratitudinea lui Brătianu, atâta timp cât Alianții intenționau să dubleze dimensiunile teritoriului românesc, și era de acord cu observația lui Clémenceau, potrivit căreia acțiunile de război ale României nu justificau recenta ei sporire teritorială și că o parte a României ar fi fost pierdută pentru totdeauna, dacă ar fi câștigat Puterile Centrale²⁶.

Ca reacție la atitudinea negativă a Conferinței în problema tratatului cu Austria, la 2 iulie 1919, Ion I.C. Brătianu a decis să plece din Paris, în semn de protestare, lăsând lui Mișu sarcina prezidării delegației române ce va continua a duce lupta grea în sânul Conferinței și dându-i un singur sfat: „Nu negociem și rezistăm!”²⁷.

Din acel moment, între guvernul român și Consiliul Suprem de la Paris a început „războiul notelor”, din care nu au lipsit amenințările și șantajul la adresa României pentru a o determina să semneze tratatul de pace cu Austria, inclusiv tratatul asupra minorităților. Diplomația americană

propunea, ca represalii, excluderea României de la Conferință și adoptarea unei blocade economice și financiare²⁸.

Brătianu nu a ținut seama de aceste amenințări. El s-a reîntors în țară ca un învins, care a preferat să rupă lupta, decât să capituleze în fața coaliției de interese pe care le înfruntase. În țară, el a avut cel puțin satisfacția să constate că politica sa a fost înțeleasă și aprobată de cercurile cele mai largi ale țării, de rege și de fruntașii ardeleni în frunte cu Iuliu Maniu, președintele Consiliului Dirigent. Aceștia s-au întrunit la 14 iunie 1919, la palatul Cotroceni, într-o ședință a guvernului prezidată de regele Ferdinand. Cei prezenți aflaseră deja că la Saint-Germain-en-Laye, atunci când se discutaseră clauzele Tratatului cu Austria, România fusese pusă „în fața faptelor împlinite”²⁹. Regele Ferdinand a arătat că scopul întâlnirii era viitoarea atitudine a României față de conținutul tratatului cu Austria. Victor Antonescu a prezentat o scurtă informare privind motivele pentru care România nu putea semna acest tratat. În pofida protestului justificat al delegaților români – comunica Antonescu – tratatul a fost remis plenipotențiarilor austrieci, fără să fie scoase din text clauzele privind garanțiile pentru minorități, regimul tranzitului și cel vamal. Toți cei care au luat cuvântul – Perekyde, Maniu, Nistor și Incuțel – după ce și-au exprimat dezaprobarea față de „metodele” Consiliului celor Patru – au apreciat că o hotărâre definitivă, în ceea ce privește atitudinea diplomației Bucureștilor, se va lua după ce premierul Ion I.C. Brătianu va reveni în țară³⁰.

În țară, ca șef al guvernului, Brătianu a continuat să dirijeze „politica de rezistență”, pe de o parte luând măsuri ca să respingă veleitățile ungarilor de a recupa Transilvania – explorând

nesiguranța și ezitățile Consiliului Suprem, iar pe de altă parte, dând instrucțiuni la Paris, pentru a apăra mai departe interesele României, continuând linia trasată de el. Referitor la continuarea campaniei din vest și înaintarea armatei române spre Budapesta, Wilson credea că micile puteri „se pregătesc de lupta pentru acaparare” și dorea să împiedice o campanie comună împotriva Ungariei; el a cerut, prin urmare, micilor puteri să-și dezarmeze și să-și demobilizeze armatele. Clémanceau a arătat însă că micile puteri nu puteau proceda astfel atâta timp cât Béla Kun se află la putere³¹.

Politica intransigentă a lui Ion I.C. Brătianu, de apărare a independenței și demnității naționale, chiar cu riscul deteriorării relațiilor cu Aliații, nu a fost împărtășită de unii fruntași politici, în primul rând de Take Ionescu, aflat și el la Paris. Acesta, ca adversar politic al lui Brătianu și ca șef al Partidului Conservator-Democrat, a adoptat o politică de tranziție, „de supunere” față de Aliați, acționând pe lângă aceștia spre a cere „retragerea lui Brătianu”, ca el să-i poată lua locul.

Organul central de presă al Partidului Conservator-Naționalist (Democrat), „România”, scria la 11 iulie 1919: „Domnul Brătianu este obligat să plece de la guvern, fiindcă în calitate de reprezentant la Conferință, nu a știut să susțină revendicările noastre și prin atitudinea sa a creat României la Paris o situație dificilă și o atmosferă insuportabilă”³². Ziarul „Îndreptarea”, organul central al Ligii Poporului, scria că trebuia „să se pună capăt acestei politici de aventură și să se facă loc unui guvern, care nu poate fi decât național” și care „să îndrepte condițiile păcii de acord cu Aliații, iar nu forțându-le mâna – ceea ce nu se poate”³³.

Brătianu simțise de mult politica de tranziție a lui Take Ionescu, încă de pe vremea când acesta nu avea competența de a trata oficial problemele de politică externă ale României. Despre acest lucru consemnează I.G. Duca în memoriile sale: „Brătianu nici nu sosise bine la Paris și putuse constata că lupta ce va avea de dat va fi o luptă disperată. Într-adevăr, la Belgrad, unde s-a oprit din drum, Principele Moștenitor Alexandru, pe atunci Regent, l-a invitat la dejun și după masă i-a destăinuit că Take Ionescu încheiase o înțelegere cu Pasici (Nikola Pásić, fost prim ministru sârb - n.n.) înainte de armistițiu, prin care convenea la cedarea unei părți a Banatului și chiar la oarecare schimbări și compensațiuni teritoriale înspre Bulgaria. Aceste angajamente fuseseră luate și față de Balfour, participând la ele și Venizelos. Brătianu se temea mult de atitudinea prea tranzacțională pe care ar adopta-o eventual Take Ionescu, dar nu credea să fi mers până la înțelegeri formale, pe care, de altfel, nu avea nici o calitate să le încheie, nefiind, ca Pasici, primul ministru al țării sale. Era deci revoltat și îndurerat de această atitudine a șefului conservatorilor democrați”³⁴.

Temerile lui Brătianu aveau să devină realitate. După plecarea lui de la Paris, Take Ionescu, sub motivul că luptă din răzputeri să risipească atmosfera defavorabilă României, să contracareze propaganda vrăjmașă și să refacă creditul țării la Conferința de pace, înființează la Paris, „pentru apărarea intereselor țării”, Comitetul Național al Unității Românești, devenind sufletul acestui comitet³⁵. Datorită faptului că Take Ionescu își făcuse relații la Paris și se bucura de o autoritate mare în toate cercurile, precum și din cauza atitudinii lui răspicat antantofilă, ca și a prestigiului personal, acțiunea comitetului avea ecou și înregistra succes.

Aliații recunosc oficial comitetul și lucrează cu el. Cu toate acestea, reprezentantul oficial al României la Conferința păcii era ministrul plenipotențiar Mișu, soarta refuzându-i lui Take Ionescu satisfacția de a-și pune iscălitura pe tratatul care avea să consfințească România Mare. „Fatalitatea a vrut ca cei doi ctitori ai României Mari, Take Ionescu și Ionel Brătianu, să fie în dezacord pe chestia atitudinii României la congresul păcii”³⁶.

Cu toate acestea, în septembrie 1919, situația internațională a României se menținea nefavorabilă. Așa cum scria Gh. Derussi lui Take Ionescu, „francezii oftează cu noi, dar votează cu Anglia și, mai ales, cu America”³⁷. La Londra, exista o stare de spirit contrară intereselor românești, delegații englezi având, în privința diplomației Bucureștilor, „instrucțiuni speciale și categorice”³⁸.

Marile Puteri și-au păstrat atitudinea negativă, iar la 10 septembrie 1919 tratatul cu Austria era iscălit la Saint-Germain-en-Laye, fără delegația română cea iugoslavă – care însă au revenit ulterior. Solicitățile României, de a se scoate ori atenua clauzele minorităților, au fost refuzate.

La 12 septembrie 1919, Ion I.C. Brătianu a prezentat regelui demisia sa și a guvernului ce prezida, motivată de faptul că Consiliul Suprem a nesocotit Tratatul de Alianță din 1916 și a impus României condiții incompatibile cu demnitatea, neatârnrarea și interesele sale economice și politice. După această dată, România a continuat să adopte aceeași linie de intransigență față de hotărârile Conferinței, cu toate că a primit de la Paris mai multe note ultimative prin care era somată să semneze Tratatul cu Austria.

Ca urmare a „politicii de rezistență” promovată de Ion I.C. Brătianu, raporturile între guvernul

de la București și Consiliul Suprem au ajuns extrem de încordate. Conflictul cu forumul păcii atinsese maximum de acuitate tocmai în preajma formării în țară a „Blocului parlamentar”. Acesta a luat ființă după alegerile parlamentare din noiembrie 1919, fiind prezidat de Alexandru Vaida-Voievod. Între 1 și 3 decembrie 1919, diverși reprezentanți ai „Blocului” au angajat discuții cu delegații Antantei, prilej cu care Al. Vaida-Voievod le-a declarat că guvernul său avea să primească ultimatumul (al 12-lea), însă nu fără condiții; el cerea să renunțe la preambulul „rușinos” din „Convenția specială” a Tratatului de la Saint-Germain, în care se aprecia că independența României fusese recunoscută în 1878, cu condiția de modificare a art. 7 din Constituție.

În urma unor noi presiuni ale Aliaților, delegatul României la Conferința de pace, generalul Constantin Coandă, a semnat, la 10 decembrie 1919, ora 18, tratatul cu Austria și cel al minorităților. Pe document era menționată data de 9 decembrie. De asemenea, tot acum era semnat și tratatul cu Bulgaria. Datorită „politicii de rezistență” a lui Brătianu, au fost înlăturate preambulul și articolele 10 și 11 din tratatul minorităților. Drept urmare, la 22 decembrie 1919, Consiliul Suprem autoriza reluarea relațiilor economice cu România³⁹. Se încheia, astfel, o pagină de istorie diplomatică, de eforturi continue ale Bucureștilor pentru apărarea independenței și suveranității naționale. Cei „Patru Mari” trebuiseră să facă unele concesii României.

Partea pozitivă a prevederilor Tratatului de la Saint-Germain se referea la desființarea monarhiei dualiste austro-ungare și la recunoașterea proceselor revoluționare care avuseseră loc pe teritoriul fostului imperiu în cursul anului 1918. Acest fapt îl observa și deputatul

Ion Nistor care, cu prilejul ratificării Tratatului de către Adunarea Deputaților de la București, declara: „Cred că desființarea Austriei (monarhiei dualiste - n.n.) și ratificarea acestui tratat nu implică numai reîntoarcerea Bucovinei la patriamamă, ci, mai mult, acest tratat are o însemnătate cu mult mai mare decât atâta. Dezmembrarea împărăției austro-ungare ne-a redat Bucovina, ne-a dat Transilvania și Banatul, această mult așteptată dezmembrare a făcut posibilă întregirea noastră națională”⁴⁰.

Ion I.C. Brătianu rămâne în istoria noastră ca o personalitate care a reușit să domine viața politică de la începutul secolului al XX-lea, un lider politic care a făcut din Partidul Național-Liberal, în vremea cât a fost la conducerea lui, cel mai puternic partid politic din România, și unul din făuritorii României Mari. Un om cu mari însușiri, dar care, după mărturia lui I.G. Duca, „avea câteodată încăpățănări meschine, deodată parcă era alt om. Se zice că tatăl său, când vedea la copiii lui asemenea apucături, obișnuia să spună „îndărătnicie oltenească”, știut fiind că Doamna Brătianu era olteancă, o Pleșoianu din Râmnicul Vâlcei”⁴¹. El și-a pus această încăpățănare în slujba țării sale, în apărarea intereselor ei în fața puternicilor lumii, știind că are de partea sa adevărul istoric și dreptatea divină.

Această statornicie în susținerea drepturilor României în cursul anului 1919 la Conferința de pace de la Paris a fost recunoscută, ulterior, și de mai marii lumii, după mărturia aceluiași I.G. Duca: „Când am văzut, câțiva ani după conferință, pe Clémenceau, el, care în 1919 fusese cel mai înverșunat împotriva lui Brătianu, mi-a mărturisit fără înconjur că, deși s-a ciocnit cu el, este dator să-și arate toată admirația pentru tenacitatea cu care a înțeles să-și apere drepturile țării. Și mi-a

adăugat chiar: „Mă întreb adesea dacă el nu este acela care a avut dreptate și noi cei ce am greșit”⁴².

Marele om politic al românilor a avut, firesc, și dușmani. Ori de câte ori Ionel Brătianu era obiectul criticilor pătimase și atacurilor înverșunate, el avea obiceiul să spună intimilor săi: „Nu-mi pasă de pietrele ce mi se aruncă. Îmi pasă de piatra ce se va așeza pe mormântul meu”.

THE RESISTANCE POLICY OF ION I. C. BRĂȚIANU AT THE PEACE CONFERENCE FROM PARIS IN 1919

Abstract: Ion I.C. Brătianu remains in our history as a personality who managed to dominate the political life from the beginning of the 20th century, a political leader who made the National-Liberal Party, at the time of his leadership, the most powerful political party in Romania and one with an important role in the realization of the Great Romania.

Keywords: Ion I.C. Brătianu, Peace Conference from Paris, 1919, Georges Clémenceau, Thomas Woodrow Wilson.

NOTE

- [1] Biserica Urșani, Horezu, cu hramul „Intrarea în biserică a Maicii Domnului”.
- [2] România a semnat tratatele cu Austria și Bulgaria la 10 decembrie 1919, după ce delegația sa la Conferința a reușit să negocieze modificarea unor clauze discriminatorii care-i lezau suveranitatea națională.
- [3] Constantin Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României (1916-1919)*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1989, vol. II, p. 474.
- [4] V.V. Tilea, *Acțiunea diplomatică a României (noiembrie 1919-martie 1920)*, Tipografia Poporului, Sibiu, 1925, p. 14.
- [5] *Istoria României în date*, Coordonare: Dinu C. Giurescu, Ediția a III-a revăzută și adăugită, Editura Enciclopedică, București, 2010, p. 342.
- [6] Gheorghe Zaharia, *Considerații asupra politicii externe a României (1919-1929)*, în volumul *Probleme de politică externă a României (1919-1939)*. Culegere de studii, vol. I, Editura Militară, București, 1971, p. 19.
- [7] Constantin Botoran, *România și statele succesoriale din centrul și sud-estul Europei la Conferința de pace de la Paris (1919-1920)*, în *Revista de istorie*, Tom 36, nr. 11, noiembrie 1983, p. 1130.
- [8] Viorica Moisuc, *Principiul naționalităților în noua ordine internațională de după 1918 și chestiunea revizionismului*, în *Revista de istorie*, Tom 33, nr. 2, februarie 1980, p. 291.
- [9] *Ibidem*, p. 192.
- [10] Gheorghe Matei, *România și unele probleme ale dezarmării și ale definirii agresorului (1919-1933)*, în volumul *Studii privind politica externă a României (1919-1939)*, Editura Militară, București, 1969, p. 13.
- [11] Constantin Botoran, *op. cit.*, p. 1131, nota 41.
- [12] I. G. Duca, *Amintiri politice*, vol. III, Editura Jon Dumitru-Verlag, München, 1982, p. 156.
- [13] *Ibidem*, p. 157.
- [14] *Desăvârșirea unității național-statale a poporului român. Recunoașterea ei internațională. 1918. Documente interne și externe (august 1918-iunie 1919)*, vol. III, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986, p. 133-134.
- [15] Ioan Scurtu, *Ion I. C. Brătianu. Activitatea politică*, Editura Museion, București, 1992, p. 53.
- [16] V.V. Tilea, *op. cit.*, p. 15.
- [17] Constantin Botoran, *op. cit.*, p. 1134, nota 53.
- [18] *Ibidem*, nota 54.
- [19] I. G. Duca, *op. cit.*, vol. III, p. 183.
- [20] *Desăvârșirea unității național-statale...*, vol. III, doc. nr. 622, p. 425 (Scrisoarea lui Al. Vaida-Voievod către Iuliu Maniu, de la Paris, 1 iunie 1919).
- [21] Ioan Scurtu, *op. cit.*, p. 55.
- [22] Sherman David Spector, *România și Conferința de Pace de la Paris. Diplomațului Ion I. C. Brătianu*, Traducere de Sorin Pârnu, Editura Institutul European, Iași, 1995, p. 169.
- [23] Constantin Kirițescu, *op. cit.*, p. 484.
- [24] Gheorghe I. Brătianu, *Acțiunea politică și militară a României în 1919*, Editura „Cartea Românească”, București, 1939, p. 81.
- [25] Valeriu Florin Dobrinescu, *România și sistemul tratatelor de pace de la Paris (1919-1923)*, Editată de Institutul European Iași, 1993, p. 56, nota 74.
- [26] Sherman David Spector, *op. cit.*, p. 181.
- [27] V.V. Tilea, *op. cit.*, p. 18.
- [28] Valeriu Florin Dobrinescu, *op. cit.*, p. 57, nota 83 (telegrama nr. 250, de la Paris, 5 septembrie 1919, V. Antonescu către Ion I. C. Brătianu).
- [29] *Desăvârșirea unității național-statale...*, vol. III, p. 423.
- [30] *Ibidem*, p. 450-453.
- [31] Sherman David Spector, *op. cit.*, p. 181, nota 58.
- [32] *Criza se va rezolvi în curând. Vinovatul*, în „România”, nr. 188 din 11 iulie 1919.
- [33] Alexandru Oteteleșianu, *Politica domnului Brătianu*, în „Îndreptarea”, nr. 154 din 27 iunie 1919.
- [34] I. G. Duca, *op. cit.*, vol. III, p. 181.
- [35] Sterie Diamandi, *Galeria oamenilor politici*, Take Ionescu, Editura „Cugetarea”, București, fără an, p. 138.
- [36] *Ibidem*, p. 139.
- [37] Valeriu Florin Dobrinescu, *op. cit.*, p. 58, nota 86.
- [38] *Ibidem*, p. 58, nota 87.
- [39] *ibidem*, p. 59, nota 97.
- [40] *Academia Română, Istoria Românilor*, vol. VIII, *România întregită (1918-1940)*, coordonator: Prof. univ. dr. Ioan Scurtu, Editura Enciclopedică, București, 2003, p. 13.
- [41] I. G. Duca, *op. cit.*, vol. III, p. 184.
- [42] *Ibidem*, p. 183.